

‘ARBEIDSMARKT VOOR PROFESSIONALS HALVEERT’

Dit is het jaar waarin de Europese Centrale Bank (ECB) het opkoopprogramma – ‘dat er überhaupt niet had moeten en mogen komen’ – langzaam wil afbouwen. Tapering heet dat, maar wel in slow motion, zegt topeconoom Sylvester Eijffinger. Er staan nog meer ingrijpende veranderingen voor de deur. Artificiële intelligentie en big data zorgen voor totale ontwrichting van de arbeidsmarkt en zetten de verhouding arbeid en inkomen op scherp. Professionals die straks niet kunnen omgaan met algoritmen missen de boot. Een interview met de man die als geen ander weet wat de economie ons zal brengen. Ook al is niet altijd duidelijk wanneer.

prof. dr. Sylvester Eijffinger

Tekst: Jacques Geluk

Zelfs collega-economen en politici beseffen lang niet altijd hoe belangrijk en ‘giga’ de economische consequenties van big data en kunstmatige intelligentie zijn. Over vijf jaar is onze maatschappij totaal veranderd, wat bijvoorbeeld grote gevolgen heeft voor de verhouding inkomen en arbeid. In het kader van het negentigjarig bestaan van Tilburg University, hebben we het afgelopen jaar veel gedaan aan het thema ‘big data, op weg naar een digitale samenleving’. Daar ben ik ook nu druk mee”, zegt prof. dr. Eijffinger, hoogleraar Financiële Economie aan de Tilburgse universiteit. “Robotisering heeft eerder negatieve effecten gehad op de werkgelegenheid van lager opgeleiden en in mindere mate de middenklasse. Het toenemend gebruik van algoritmen treft nu ook professionals, die binnen tien jaar te maken krijgen met een halvering van de werkgelegenheid”, verwacht Eijffinger. “Bedrijfsjuristen in de Verenigde Staten stellen alleen nog contracten op met behulp van algoritmen. Fintech kan niet zonder en accountants ruilen boeken in voor big data.” Voor wie niet met algoritmen kan omgaan is in deze sectoren straks geen werk meer.

De technologische ontwikkelingen zorgen voor meer kapitaal en minder arbeid, wat volgens professor Eijffinger betekent dat het aantal rijken toeneemt, net als het aantal mensen zonder werk dat wij met z’n allen moeten onderhouden. En wie een baan heeft, werkt steeds

minder uren. Machines en computers zijn immers ideale werknemers, “die niets anders eten dan stroom.” “We moeten daarom echt nadenken over de toekomstige verdeling van kapitaal, inkomen en arbeid en de invulling van de toegenomen vrije tijd. Het oplossen van dat probleem is lastig en houdt me enorm bezig. Het basisinkomen is geen oplossing. Micro kun je daarmee experimenteren, macro is het onbetaalbaar.” Als één van de mogelijke oplossingen suggereert hij de invoering van een negatieve inkomstenbelasting, een progressief systeem waarbij mensen beneden een bepaald inkomensniveau overheids hulp krijgen in plaats van belasting moeten betalen. Prof. Eijffinger is dit jaar voor de vierde keer – na 2003, 2008 en 2013 – gasthoogleraar bij het Harvard Department of Economics in Cambridge, Massachusetts. “Als ik daar, naast de colleges die ik geef, tijd heb voor onderzoek ga ik ook daar werken aan het in kaart brengen van de economische aspecten en gevolgen van artificiële intelligentie. Bovendien wil daar vaker over schrijven.”

OPKOOPPROGRAMMA ECB

Het gesprek komt even op de ‘sociale vlaktaks’ die het kabinet Rutte-III wil invoeren, waardoor er maar twee belastingsschijven overblijven voor werkenden: een basistarief van 36,93 procent (voor inkomens tot ongeveer 68.600 euro) en een hoog tarief van 49,5 procent. “Ik zeg al tien jaar dat die vlaktaks er moet komen, daar ben ik blij

‘ER STAAN
INGRIJPENDE
VERANDERINGEN
VOOR DE DEUR’

mee”, zegt Eijffinger. Minder gelukkig is hij al vanaf het begin met het opkoopprogramma van de Europese Centrale Bank, die in 2015 is begonnen met kwantitatieve verruiming, het grootschalig opkopen van obligaties om de economie te stimuleren. “Ik stond heel toevallig met een aantal studenten voor het gebouw van de ECB in Frankfurt toen het opkoopprogramma werd aangekondigd. RTLZ-verslaggever Bart Reijnen vroeg mijn commentaar en toen al zei ik: ‘Het programma is een drug, waarvan steeds meer nodig is om hetzelfde effect te bereiken. Het is rampzalig en gaat niet helpen, kan ik al zeggen. Ik maak me de meeste zorgen over het bouwen ervan. Nu drie jaar later zitten we in die fase. Tapering in slow motion.”

“ECB-voorzitter Mario Draghi had gehoopt dat het aantrekken van de economische groei langer zou duren, maar het gaat veel beter dan gedacht en dus is de ratio voor het opkoopprogramma weg en afbouwen extra urgent. Bovendien is het (niet officiële) inflatiedoel van twee procent toch niet gehaald. Prof. dr. Lex Hoogduin, hoogleraar Economie en Bedrijfskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en ik hebben dat onlangs nog geschreven in een zeer kritisch artikel over het opkoopbeleid en Klaas Knot, de president van De Nederlandsche Bank, heeft dat meerdere keren herhaald. Toch zal de ECB waarschijnlijk niet versneld afbouwen. Mario Draghi heeft nog twee jaar te gaan, ECB-directeur Peter Praet iets langer. En als de ECB afbouwt, volgt een correctie van de prijzen van obligaties en aandelen, waardoor ze meer naar de werkelijke marktwaarde gaan. Dat wil zeker de ECB niet, omdat die voor drie à vier triljoen euro aan ‘securities’, staatsobligaties en ‘corporate bonds’ op de eigen balans heeft staan. Dat zou te veel vermogensverlies zijn.” Heeft het opkoopprogramma dan helemaal niets opgeleverd? Eijffinger: “Het is dankzij het aankondigingseffect een beetje succesvol geweest in het begin, doordat de verwachtingen zijn aangepast. QE1, de eerste fase van de kwantitatieve verruiming, heeft zowel in de VS als Europa een enigszins positief effect gehad, doordat de balansen van de banken erdoor

zijn geschoond. De vervolgrondes hebben nauwelijks effect gehad. En het was ook niet nodig, de groei herstelde toch al, en niet effectief”, benadrukt Eijffinger. “De economische groei is voor geen sikkepit geholpen en zelfs de inflatie is ondanks die paardenmiddelen niet gestegen naar het gewenste niveau. Het opkoopprogramma is niet alleen overbodig en ineffectief, maar het mocht ook niet. De ECB is ver buiten het mandaat gegaan dat in het Verdrag van Maastricht is vastgelegd. Het is de centrale bank verboden te opereren in monetaire financiering. Nu dat toch is gebeurd, zijn in feite de eigen geloofwaardigheid en onafhankelijke reputatie flink ondergraven.” Een moment later, zegt de topeconoom: “De verwachtingen die Donald Trump heeft gewekt bij zijn aantreden door in te zetten op groei door belastingverlaging, hebben meer effect gehad dan dat hele ECB-opkoopprogramma.”

‘PROFESSIONALS DIE STRAKS NIET KUNNEN OMGAAN MET ALGORITMEN MISSEN DE BOOT’

ECB WIL GEEN ONTWRICHTING

Op de vraag wat er nu moet gebeuren antwoordt Eijffinger dat langzaam afbouwen de beste optie is voor de ECB. “Ze willen de financiële markten niet ontwrichten. Te snel afbouwen veroorzaakt een keerpunt, een schokgolf. De prijzen van obligaties, die afhankelijk zijn van de dan stijgende kapitaalmarktrente, zakken dan misschien wel met twintig procent om weer marktcon-

formiteit te bereiken. Behalve staatsobligaties dalen ook ‘corporate bonds’ in waarde. Daar zou ik niet instappen. Feit is dat we in een bijzonder tijdsgewricht zitten, waarin we terug moeten naar normale verhoudingen.” Op dit moment gaat het goed met de beurs, obligatiekoersen zijn op peil en met de aandelenkoersen is het vooral in 2017 heel goed gegaan. “Men beseft echter niet dat er een kantelpunt komt en de markt weer omslaat, alleen weten we niet wanneer. Dat kan over drie maanden, een half jaar of een jaar zijn, wie het weet mag het zeggen. Een van mijn mentoren was de Duitse econoom Helmut Schlesinger, die van 1991-1993 president was van de Bundesbank en wiens leerstoel ik in 1995 heb overgenomen. Hij zei: ‘Het is net als met alcoholisten, je weet dat ze naar de fles grijpen, maar niet wanneer.’ Een alcoholist is onvoorspelbaar en weet het zelf ook niet. Dat geldt ook voor de marktomslag, waarvan het effect afhangt van het markt-sentiment op dat moment.”

Daarbij spelen zowel economische gegevens, waarmee het mogelijk is de gezondheidstoestand van de economie te onderzoeken (fundamentals), als psychologische factoren een rol. Die doen ertoe, maar maken het voorspellen van een keerpunt moeilijk. Uitspraken van leiders, aanslagen of (geo)politieke verschuivingen kunnen tot onverwachte en onvoorspelbare effecten leiden. “Denk aan de Brexit of het al dan niet doorgaan van handelsverdragen zoals NAFTA. We noemen dat ‘Knightian Uncertainty’, genoemd naar de Amerikaanse econoom Frank Knight, die al in 1921 al het onderscheid heeft gemaakt tussen een zogenaamd economisch risico en economische onzekerheid. Risico is een ex post-begrip dat je achteraf kunt meten. Onzekerheid is ex ante en dus niet te meten, je kunt hooguit een inschatting maken. In tijden van ‘Knightian Uncertainty’ zal elke centrale bankpresident toegeven dat hij of zij het ook niet altijd weet.”

BESLOTEN CONFERENTIES

Sylvester Eijffinger zal in die situatie misschien ook niet alle antwoorden hebben, maar verder is er weinig dat hem ontgaat.

‘DE VERWACHTINGEN DIE DONALD TRUMP HEEFT GEWEKT BIJ ZIJN AANTREDEN DOOR IN TE ZETTEN OP GROEI DOOR BELASTINGVERLAGING, HEBBEN MEER EFFECT GEHAD DAN DAT HELE ECB-OPKOOPPROGRAMMA’

Hij zit al jarenlang dichtbij het vuur en heeft de drie ECB-presidenten Wim Duisenberg, Jean-Claude Trichet en Mario Draghi van dichtbij meegemaakt. “Ik woon op selectieve uitnodiging alle besloten bijeenkomsten en conferenties van de ECB en de FED (Federal Reserve, de Amerikaanse centrale bank) bij, zoals het ECB Forum in Sintra, Portugal, waar de helft van de deelnemers bestaat uit tophoogleraren en de andere uit presidenten van centrale banken. Voor Nederland is dat Klaas Knot. Een ideale gelegenheid om te discussiëren en bij te praten met mensen als Mark Carney, gouverneur van de Bank of England, de voorzitter van de FED, Mario Draghi en Peter Praet, die dan echt naar je luisteren. Ik mag niets naar buiten brengen over wat tijdens die bijeenkomsten ter sprake komt, maar ik ken daardoor veel achtergronden, waar ik natuurlijk ook als hoogleraar veel aan heb. Weinigen in Nederland kunnen dat zeggen en daar ben ik best trots op.” Dan zegt hij: “Weet u dat Mario een superslimme man is? Hij heeft een Ph.D van het Massachusetts Institute of Technology (MIT) en gewerkt bij Goldman Sachs. Ver-

der is hij directeur-generaal geweest van de Italiaanse ‘treasury’, gouverneur van de Bank van Italië en voorzitter van het Financial Stability Forum. Bovendien is hij een buitengewoon charmante man. Als iemand weet hoe hij effectief en soms rücksichtslos moet opereren is dat Mario.”

TILBURG UNIVERSITY SOCIETY

Sinds 2009 is professor Eijffinger president van de Tilburg University Society, die de werelden van openbaar bestuur, politiek, bedrijfsleven en wetenschap wil verbinden. “Dat presidentschap is, naast het hooger- raarschap, mijn hoofdtaak. Ik zorg ervoor dat de universiteit naar haar stakeholders en externe relaties toe een duidelijk profiel heeft, met als voornaamste taak valorisatie of impact creëren. Een universiteit kan slechts functioneren wanneer zij onderdeel is van de samenleving en daarin een rol speelt. Niet alleen om de maatschappij te begrijpen, maar ook vooruit te helpen. Dat is ook onze taak, want waarom zou men ons anders uit publieke middelen financieren? We moeten

ons daarbij niet zoals vroeger beperken tot onderzoek en onderwijs, maar rekenschap geven van de maatschappelijke omgeving die zich in vele gedaanten aandient. Variërend van media tot contractonderwijs en -onderzoek en alles dat daar tussenin zit. Publieke en private financiering zijn bij ons in balans.” Inmiddels zijn er afdelingen bijgekomen, zoals Development Alumni Relations, alles dat met het Universiteitsfonds te maken heeft, en heeft Eijffinger een aantal initiatieven ontwikkeld.

“In 2009 ben ik begonnen met sociëteitsbijeenkomsten, drie à vier keer per jaar in Sociëteit De Witte in Den Haag. Elke keer nodig ik vijftig of zestig van de belangrijkste stakeholders – meer is vanwege de zaalcapaciteit niet mogelijk – uit, onder wie politici, ministers, de voorzitter van de Tweede Kamer, de vicepresident van de Raad van State, de president van De Nederlandsche Bank, de president van de Hoge Raad en top CEO’s, het absolute topechelon. Een van onze tophoogleraren geeft een inleiding en na het diner is er een externe inleider. Onderwerpen kunnen gevoelig zijn, zeker als zowel de president van de Hoge Raad als de minister van Justitie en Veiligheid en Justitie aanwezig zijn die niet altijd dezelfde belangen hebben. Daarom zijn de bijeenkomsten besloten onder Chatham House Rules, een basisprincipe van vertrouwelijkheid. Ik zit de bijeenkomsten voor. Later zijn onze activiteiten uitgebreid met de Cobbenhagen Summit voor bestuurders uit het bedrijfsleven, publieke en kennisinstellingen uit voornamelijk Noord-Brabant. Recente gesprekstema’s zijn onder andere big data en disruptie en kunstmatige intelligentie. Inmiddels zijn we in het kader van de valorisatie alweer met nieuwe initiatieven bezig om de universiteit neer te zetten voor een breder publiek en te laten zien dat wij middenin de samenleving staan.”

Prof. dr. Sylvester C.W. Eijffinger is hoogleraar Financiële Economie aan de Tilburg University en Jean Monnet hoogleraar Europese Financiële en Monetaire Integratie. Hij is verbonden aan het CentER voor Economisch Onderzoek in Tilburg, het Centre for Economic Policy Research in Londen en het CESifo Research Network in München. Sinds 2009 is hij president van de Tilburg University Society en geeft hij lezingen. Daarnaast is hij met regelmaat gasthoogleraar bij het Harvard Department of Economics in Cambridge, Massachusetts.

info@speakersacademy.nl